

Antal Gábor¹

Tengeri szörny vagy papírsárkány? A kínai haditengerészet 2023-ban²

A 21. század elejének egyik legnagyobb kérdése Kína biztonságpolitikai szerepe. Milyen erővel bír, mennyire és milyen célokra hajlandó használni az erejét? Jelen tanulmányomban e kérdés egy fontos részletét, a kínai haditengerészeti erőket kívánom vizsgálni. A történeti áttekintés után ismertetem a kínai haditengerészetre vonatkozó aktuális információkat, amelyeknek forrásai az Egyesült Államok törvényhozásának Kongresszusi Kutatószolgálata, az Egyesült Államok Védelmi Minisztériuma, valamint az Egyesült Államok Haditengerészeti Hírszerző Hivatala által összeállított, nyílt forrású dokumentumok. Ezen források a tanulmány elkészítésének időpontjában (2023. november) elérhető legfrissebb adatokat tartalmazzák. Az adatokból levont következtetéseim a tanulmány végén olvashatóak.

Kulcsszavak: Kína, haditengerészet, tengeri hadviselés, Csendes-óceán, Kelet-Ázsia

Sea Monster or Kite? The Chinese Navy in 2023

One of the big issues of the early 21st century is China's role in security policy. What power does it have, how much and for what purposes is it willing to use it? In this paper I want to examine an important aspect of this question, the Chinese naval forces. After a historical overview, I will present the most recent current information on the Chinese navy, based on open-source documents compiled by the Congressional Research Service, the United States Department of Defense, and the Office of Naval Intelligence. These sources are the latest data available at the time of writing (November 2023). My conclusions from the data are presented at the end of this paper.

Keywords: China, navy, naval warfare, Pacific Ocean, East Asia

Történeti áttekintés

Kína köztudottan az egyik legrégebb hajózási hagyományokkal bíró ország, amely hagyomány azonban fél évezredre megtört. Az első kínai tengeri haderő a Han-dinasztia (i. e. 206 – i. sz. 220) idején alakult.³ A Song-dinasztia (960–1279) idején, 1132-ben a kínaiak állandó tengeri haderőt hoztak létre. A tengerszállás főhadiszállás Dinghaiban, míg a flotta bázisa a mai Sanghaj közelében volt. Az állandó haditengerészet létrehozása

¹ Antal Gábor hadtörténész, a történelemtudományok doktora.

² A tanulmány a TKP2021-NVA-16 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NVA pályázati program finanszírozásában valósult meg.

³ A híres „toronyhajóflottáról” ld. Graff, David A. – Higham, Robin szerk. (2012): *A Military History of China*. University Press of Kentucky, 84–85.

a déli Song-dinasztia azon igényéből eredt, hogy védekezzen az Észak-Kínát előzőnlő Jindinasztia ellen, valamint óvja a kereskedelmi flottát.⁴ Ennek hajói immár rendszeresen járták a vizeket az anyaország és a nyugat-csendes-óceáni, illetve a dél- és délkelet-ázsiai térség között. Tekintettel azonban arra, hogy a közép-kínai városokat különböző szárazföldi nomád törzsek fenyegették, a haditengerészetre inkább kiegészítő, kevésbé fontos katonai erőként tekintettek. A 15. században a neokonfuciózusok hatalomra kerülésével megkezdődött a középkori kínai haditengerészet hanyatlása. 1452-ben visszarendelték a flottát a parti vizekre, és néhány évvel később az ekkor már hatalmasra nőtt⁵ császári haditengerészetet feloszlatták, és a hajókat leszerelték.⁶ A 19. század közepéig a Mennyei Birodalom nem rendelkezett számottevő tengeri haderővel.

Az 1839–1842 között vívott első, majd az 1856–1860 között vívott második ópiumháború alapjaiban rendítette meg a kínai tábormokok nézeteit. Mind a hadvezetés, mind a császári udvar kénytelen volt nagyobb figyelmet és több forrást fordítani a tengeri haderő fejlesztésére. 1865-ben megalapították a Jiangnan Hajógyárat, de Formosa 1874-es japán megszállása rávilágított arra, hogy saját építésű hajók mellett szükségük lesz Európából beszerzett modern egységekre is.⁷ Az 1870-es évek végén egy sor hadihajót rendeltek Nagy-Britanniából és Németországból, és haditengerészeti támaszpontokat építettek Port Arthurban és Weihaiweiben. Az első brit építésű hajókat 1881-ben szállították le.

A császári haditengerészet első magasabbegységét, a Kantoni (Guangdong) Flottát az 1860-as évek végén alakították meg. A Déli (Nanyang) Flottát 1875-ben hozták létre Sanghaj központtal. Ez többnyire hazai építésű hajókból állt, az Európából érkező hajókat a Weihaiwei központú Északi (Beiyang) Flottába osztották be (ez csak 1888-ban alakult meg hivatalosan, de ezt tekintették a kínai haditengerészet legfontosabb részének, ami nemcsak a Sárga-tengert, hanem a Pekinghez legközelebb eső partszakaszokat is védelmezte). Az elméletileg 1678 óta létező, fuzhoui székhelyű Fujian-flottát 1875-ben szintén a császári haditengerészet kötelékébe helyezték, azonban egyfajta „mostohagyermek” státuszban maradt, a sorozatos költségvetési megvonások miatt az 1890-es évekre gyakorlatilag működésképtelenné vált.⁸

Rendkívül komoly problémát jelentett az állami korrupció. Ezt annál nehezebb volt megakadályozni, mivel a legfelsőbb körök is részesei voltak: a flottafejlesztés költségeire szánt pénzt Ce Hszi császárné parancsára inkább a Nyári Palota, valamint a Márványhajó építésének finanszírozására fordították.⁹ Nem is maradt el az „eredmény”: az 1894-ben

⁴ Needham, Joseph (1986): *Science and Civilization in China: Volume 4, Physics and Physical Technology, Part 3. Civil Engineering and Nautics*. Tajpej: Caves Books, 476.

⁵ A leghíresebb kínai tengernagy, Cseng Ho vezetése alatt, 1405–1433 között több expedíciót is indítottak a Csendes- és az Indiai-óceánra. Az első ilyen útra 62 hadihajó indult el 27 000 főnyi legénységgel, a legnagyobb hajó 147 méter hosszú és 60 méter széles volt. A flotta két év alatt eljutott Indiába, majd 1413–1414-ben egy újabb expedíció Perzsiába, 1417-ben pedig Kelet-Afrika partjait jutott.

⁶ Polonyi Péter (1988): *Kína története*. Budapest: Kozmosz Könyvek, 73–74.

⁷ Peattie, Mark R. – Evans David C. (1997): *Kaigun: Strategy, Tactics, and Technology in the Imperial Japanese Navy*. Annapolis: Naval Institute Press, 44.

⁸ Fairbank, John K. szerk. (1978): *The Cambridge History of China. Vol. 11, Late Ch'ing, 1800–1911. Part 2*. Cambridge University Press, 269.

⁹ Jung, Chang (2013): *The Concubine Who Launched Modern China: Empress Dowager Cixi*. New York: Anchor Books, 182–184.

kirobbant kínai–japán háborúban a Mennyei Birodalom hadihajói nemhogy a partokat, hanem még önmagukat is képtelenek voltak megvédeni. A Santung-félszigeten parta szálló japán szárazföldi erők az elfoglalt Weihaiwei-erődből lőtték szét annak az Északi Flottának a hajóit, amely ekkor Ázsia legerősebb hajóhada volt – legalábbis papíron.¹⁰

A megmaradt egységeket 1909-ben egyesítették a Hubei tartományban létrehozott jangcei folyami flottillával, és így egyesített tengeri-folyami haderőt alkottak. A császárság utolsó évében, 1911-ben az egyik új cirkáló, a *Hai Chi* diplomáciai látogatást tett az amerikai vizeken, ez volt az első kínai hadihajó, amely New Yorkban járt.¹¹

A császárság megdöntése után létrehozott Kínai Köztársaság haditengerészetének élére Liu Guanxiong, a Qing-dinasztia egykori tengernagya került haditengerészeti miniszterként. A Kínát az 1920–30-as években sújtó polgárháború során hű maradt a Kuomintang-kormányhoz. Ez idő alatt, majd később, a második világháború alatt a kínai köztársasági haditengerészet főleg a folyami hadviselésre koncentrált, mivel nem lehetett ellenfele a Japán Császári Haditengerészetnek sem a nyílt óceánon, sem a parti vizeken. A Köztársasági Haditengerészet elnevezést jelenleg Tajvan szigetének tengeri hadereje viseli.

A Kínai Kommunista Párt csupán a polgárháború utolsó szakaszában tett szert tengeri haderőre, amikor a Hainan-szigeti partraszállási hadművelet során a kommunisták hegyi ágyúkkal felszerelt fadsunkákat használtak szállító- és hadihajóként a Kuomintang-erők ellen. Mao Ce-tung tisztaban volt vele, hogy feltétlenül szükségük van erre a haderő-nemre. A Népi Felszabadító Hadsereg Haditengerészetét végül 1949. április 23-án alakították meg a regionális haditengerészeti erők összevonásával a Közös Vezérkari Osztály parancsnoksága alatt Jiangyanban (ma Taizhou, Jiangsu).¹²

A haditengerészeti akadémiát 1949. november 22-én hozták létre Dalianban, többnyire szovjet oktatókkal. Ekkor a flotta a Kuomintang erőitől zsákmányolt hajók és csónakok vegyes gyűjteményéből állt. A szovjet haditengerészet igyekezett nagy volumenű segítséget nyújtani, 1954-re becslések szerint 2500 szovjet haditengerészeti tanácsadó volt Kínában, valamint modern hajókat kezdett juttatni számukra. A szovjet tanácsadók irányításával 1954–55-re megszervezték a kínai haditengerészet három fő magasabbegységét: az Északi Flottát Qingdaóban, a Keleti Flottát Sanghajban és a Déli Flottát a Guangdong tartománybeli Zhanjiangban. A zászlós-, fő- és törzstiszti kart a szárazföldi haderő soraiból képezték át. A hajóépítésben először ugyancsak szovjet segítséggel tevékenykedtek, a későbbiekben már képesek voltak a szovjet tervek másolására, végül pedig saját tervezésű hajókat gyártottak. Az 1950-es évek végén és az 1960-as években lezajlott politikai felfordulások során a haditengerészet működése viszonylag zavartalan maradt, bár a kulturális forradalom idején számos flottaparancsnokot és magas rendfokozatú politikai tisztet kivégeztek. Azonban Lin Biao védelmi miniszter vezetésével a Nagy Ugrást közvetlenül követő szűkös években komoly beruházásokat hajtottak végre a haditengerészet fejlesztésében.¹³

¹⁰ Peattie–Evans 1997: 45–46.

¹¹ New York Times: *Chinese Cruiser Welcomed To Port. First Ship Flying the Yellow Dragon Flag to Anchor in American Waters.* [online], 1911. 09. 12. Forrás: New York Times [2023. 10. 08.].

¹² Spence, Jonathan D. (1991): *The Search for Modern China.* New York: Norton, 648.

¹³ Pike, John: *People's Liberation Army Navy – History.* [online]. Forrás: [globalsecurity.org](https://www.globalsecurity.org) [2023. 10. 19.].

Az 1970-es években, amikor a védelmi költségvetés mintegy 20 százalékát a haditengerészetre fordították, az drámai növekedésnek indult. A hagyományos tengeralattjáró-haderő egységeinek száma 35-ről 100 hajóra nőtt, és megnövekedett a nagyobb felszíni hajók gyártása, beleértve a nyílt tengeri műveletek segédhajóit is. A haditengerészet megkezdte a nukleáris meghajtású támadó tengeralattjárók és a nukleáris meghajtású ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárók fejlesztését is. Az 1980-as években a Népi Felszabadító Hadsereg Haditengerészete a főparancsnok, Liu Huaqing tengernagy irányításával regionális tengeri hatalommá fejlődött, bár a fejlesztések az 1970-es évekbeli ütemtől némileg elmaradó szinten folytatódtak. Liu Huaqing eredetileg a szárazföldi erők tisztje volt, aki pályafutása nagy részét tudományos és technológiai igazgatási pozíciókban töltötte. A kínai haditengerészet élére csak 1988-ban került olyan vezető, aki karrierje kezdetétől tengerésztiszt volt. Liut elképzeléseinek megvalósításában jelentősen segítette a tény, hogy nagyon közel állt Teng Hsziao-pinghez is, modernizációs törekvései pedig nagymértékben összhangban álltak a kínai vezető politikai alapelveivel.¹⁴

Bár Liu vezetése alatt a haditengerészeti hajógyárak kevesebb hajót gyártottak, mint az 1970-es évek folyamán, nagyobb hangsúlyt fektettek a technológiai és minőségi fejlesztésekre. A modernizációs erőfeszítések magukban foglalták a személyzet magasabb oktatási és műszaki színvonalát, valamint a hagyományos partvédelmi doktrína és haderőszerkezet átalakítását a parti vizeken végzett műveletek javára és a felszíni, légi, felszín alatti és partvédelmi erőket magában foglaló kombinált tengeri hadműveletekre való kiképzést is.¹⁵

Kína képességeinek bővülését mutatta egy interkontinentális ballisztikus rakéta kilövését is magában foglaló 1980-as tengeri hadgyakorlat a Csendes-óceán nyugati részén egy húsz hajóból álló flottával. 1982-ben a haditengerészet sikeres tengeralattjáróról indított ballisztikusrakéta-kísérletet hajtott végre. Ugyancsak sikereket értek el a különböző felszín-felszín és levegő-felszín rakéták fejlesztésében.¹⁶

1986-ban a kínai haditengerészet hadrendjében két Xia-osztályú nukleáris meghajtású rakétahordozó tengeralattjáró szerepelt tizenkét CSS-N-3 típusú ballisztikus rakétával felszerelve, valamint három Han-osztályú nukleáris meghajtású támadó tengeralattjáró, hat SY-2 cirkálórakétával a fedélzetén. Az 1500 km hosszú kínai partvonalat mintegy 70 dízel-elektromos meghajtású, Romeo- és Whiskey-osztályú tengeralattjáró védte, amelyek csak korlátozott ideig tartózkodhattak a tengeren.¹⁷

Az 1980-as évek végén a jelentések szerint továbbra is jelentős hiányosságaik voltak a tengeralattjáró-elhárításban, az aknák elleni védelemben, az elektronikai hadviselésben (beleértve az elektronikus elhárító berendezéseket is), valamint a haditengerészeti repülés területén.

A Népi Felszabadító Hadsereg Haditengerészete 1987-ben a világ harmadik legnagyobb haditengerészetének rangsorolták, bár a haditengerészet személyi állománya a kínai

¹⁴ Cole, Bernard D. (2001): *The Great Wall at Sea*. Annapolis: Naval Institute Press, 191.

¹⁵ Cole 2001: 194–195.

¹⁶ Cole 2001: 199.

¹⁷ Paul, Pritha: *US vs. China Military Strength: Comparing Defense Capabilities*. [online], 2019. 05. 03. Forrás: International Business Times [2023. 10. 19.].

katonai erőknek mindössze 12 százalékát tette ki. A szervezeti felosztás változatlan maradt (és megegyezik a mai állapotával): a Népi Felszabadító Hadsereg vezérkari főosztályának alárendelt, Pekingben székelő haditengerészeti főparancsnokság alá három flottaparancsnokság tartozik: az Északi (Qingdao), a Keleti (Ningpo) és a Déli (Zhanjiang) Flotta.¹⁸

A nyolcvanas évek második felétől kezdve a kínai haditengerészet vezetése megkezdte a diplomáciai célú haditengerészeti látogatásokat. A *Cseng Ho* kiképzőhajó 1989 és 1993 között ellátogatott az Egyesült Államokba (Hawaii), Thaiföldre, Bangladesbe, Indiába és Pakisztánba is.

A kilencvenes évek közepén a kínai hadihajók évi rendszerességgel látogatták a vlagyivosztoki kikötőt. Kisebb flottalátogatásokra került sor 1995-ben Indonéziában, 1997-ben Észak-Koreában, 1998-ban a Fülöp-szigeteken, Ausztráliában és Új-Zélandon, 2000-ben pedig Malajziában, Tanzániában, a Dél-Afrikai Köztársaságban, az Egyesült Államokban és Kanadában. 1997 tavaszán a Déli Flotta parancsnoka, Wang Yongguo altengernagy irányításával a *Harbin* és a *Zhuhai* rombolók, a *Nancang* segédhajó kíséretével 98 napos csendes-óceáni körutazást tettek, amelynek során ellátogattak Mexikóba, Chilébe, Peruba és az Egyesült Államokba is.¹⁹

A kínai haditengerészet első Föld körüli utat tevő hajói a *Qingdao* romboló és a *Taicang* segédhajó voltak. A 32 ezer tengeri mérföldes utazást 2002. május 15. – szeptember 23. között tették meg, ezalatt jártak Szingapúrban, Egyiptomban, Törökországban, Ukrajnában, Görögországban, Portugáliában, Brazíliában, Ecuadorban, Peruban és Francia Polinéziában is. A flottillát az Északi Flotta parancsnoka, Ding Yiping altengernagy vezette, a *Qingdao* parancsnoka Li Yujie sorhajókapitány volt.²⁰

A kínai haditengerészet 2023-ban

Kína haditengerészete félelmetes katonai erőt képvisel Kína tengerközeli régiójában, és egyre több műveletet hajt végre a Csendes-óceán nyugati részén, az Indiai-óceánon és az Európa körüli vizeken is. Méretét tekintve messze a legnagyobb a kelet-ázsiai országok közül, és valamikor 2015 és 2020 között a hadihajók számát tekintve megelőzte az Egyesült Államok Haditengerészetét is. A Pentagon szerint a kínai haditengerészet

„a világ legnagyobb haditengerészete, több mint 370 egységből álló harci erővel, beleértve a főbb felszíni hadihajókat, tengeralattjárókat, partra szállító hajókat, aknaszedőket, repülőgép-hordozókat és segédhajókat. Figyelemre méltó, hogy ez a szám nem tartalmazza a mintegy 60 Houbei-osztályú járőrhajót, amelyek hajó elleni cirkálórákétákat hordoznak. A kínai haditengerészet teljes harci ereje 2025-re várhatóan 395, 2030-ra pedig 435 hajóra nő.”

¹⁸ *China's Navy 2007*. [online], 2007. Washington: Office of Naval Intelligence, Forrás: Intelligence Resource Program, Federation of American Scientists [2023. 10. 22.] 7. A továbbiakban: ONI 2007.

¹⁹ ONI 2007: 112–114.

²⁰ ONI 2007: 114.

Az amerikai haditengerészethez ehhez képest 2023-ban 291 hadihajó tartozott, ami a jelenlegi tervek szerint 2030 végéig csak minimálisan változik.²¹ Kína haditengerészeti modernizációs erőfeszítései a hajó-, repülőgép-, fegyverzetbeszerzés, parancsnokság és irányítás, kommunikáció, számítógépek, hírszerzés, felügyelet és felderítés fejlesztési programok széles körét foglalják magukban, valamint a logisztika, a doktrína, a személyzet minősége, az oktatás és képzés, valamint a gyakorlatok fejlesztését. Kína haditengerészete jelenleg bizonyos korlátokkal és gyengeségekkel rendelkezik, amelyeknek a leküzdésén dolgozik.²²

Kína katonai modernizációs erőfeszítései, beleértve a haditengerészet modernizációs erőfeszítéseit is, a Kongresszusi Kutatószolgálat értékelése szerint többek között a következő célokra irányuló képességek fejlesztésére törekednek:

1. szükség esetén a Tajvannal kapcsolatos helyzet katonai kezelése;
2. nagyobb fokú ellenőrzés vagy uralom elérése a Kína partjait övező tengeri régió,²³ különösen a Dél-kínai-tenger felett;
3. Kína tengeri kereskedelmi vonalainak védelme, különös tekintettel a Kínát a Perzsa-öböllel összekötő tengeri útvonalakra;
4. az Egyesült Államok befolyásának minél erőteljesebb csökkentése a Csendes-óceán nyugati részén;
5. Kína vezető regionális hatalomként és a világ egyik nagyhatalmaként való megerősítése.

A kínai haditengerészet további feladatai közé tartozik a tengeri biztonsági (beleértve a kalózkodás elleni) műveletek végrehajtása, szükség esetén kínai állampolgárok evakuálása külföldi országokból, valamint humanitárius segítségnyújtási/katasztrófaelhárítási műveletek végrehajtása.²⁴

Megfigyelők úgy vélik, Kína célja az, hogy haditengerészete képes legyen egy hozzáférést gátló/területmegtagadó erő részeként fellépni – olyan erőként, amely képes lenne elrettenteni az Egyesült Államok beavatkozását egy Tajvan vagy más kérdés miatt a Kína-közeli tengeri térségben kialakuló konfliktusba, vagy ha ez nem sikerül, késleltetni a beavatkozó amerikai erők megérkezését, esetleg csökkenteni azok hatékonyságát. Az amerikai haditengerészet számos intézkedést hozott Kína haditengerészeti modernizációs törekvéseinek ellensúlyozására. Többek között haditengerészeti erejének nagyobb százalékát a Csendes-óceánra helyezte át, a legjobb, legújabb hajóit és repülőgépeit a Csendes-óceánra rendelte, fenntartotta vagy növelte az általános jelenléti műveleteket, a kiképzési és fejlesztési gyakorlatokat, valamint a folyamatos együttműködést a szövetséges és egyéb regionális haditengerészetekkel az Indiai- és a Csendes-óceán térségében.

²¹ O'Rourke, Ronald: *China Naval Modernization: Implications for US Navy Capabilities – Background and Issues for Congress*. [online], 2023. 10. 19. CRS Report RL 33153. Forrás: Federation of American Scientists. [2023. 12. 02.]. 2. A továbbiakban: CRS Report RL 33153.

²² CRS Report RL 33153, 3–4.

²³ A Kína partjait övező tengeri régió kifejezés alatt a Sárga-, a Kelet-kínai- és a Dél-kínai-tenger értendő – az úgynevezett első szigetlánc által körülvárt vizeket. Az úgynevezett második szigetlánc ezeket a vizeket és a Fülöp-szigetek és Guam között fekvő Filippínó-tengert is magában foglalja.

²⁴ CRS Report RL 33153, 4.

Tervezi a haditengerészet méretének további növelését a jövőben, számos programot kezdeményezett, növelt meg vagy gyorsított fel az új katonai technológiák kifejlesztésére, valamint új hajók, repülőgépek, pilóta nélküli járművek és fegyverek beszerzésére. Új műveleti koncepciókat dolgozott ki a kínai tengeri erőkkel szembeni fellépésre, és jelezte, hogy a haditengerészet az elkövetkező években egy jobban elosztott flottaszerkezet felé fog elmozdulni, amely a pilóta nélküli járművek lényegesen nagyobb arányú alkalmazását fogja magában foglalni. A Biden-kormányzat erre vonatkozó terveit 2023 októberében terjesztették a Kongresszus elé, amelynek ezzel kapcsolatos döntései hatással lehetnek az amerikai haditengerészet képességeire és finanszírozási igényeire, valamint az amerikai védelmi iparra.²⁵

Amerikai katonai tisztviselők és más megfigyelők aggodalmuknak vagy riadalmuknak adnak hangot Kína haditengerészeti hajóépítési erőfeszítéseinek ütemét, a kínai hajóépítő ipar kapacitását az amerikai hajóépítő iparához képest, és az ebből eredő trendvonalakat illetően a kínai haditengerészet és az amerikai haditengerészet relatív méreteit és képességeit illetően. A kínai haditengerészet jelentős kihívást jelent az amerikai haditengerészet azon képességére nézve, hogy elérje és fenntartsa a Csendes-óceán nyugati részén lévő nyílt tengeri területek ellenőrzését egy háború esetén. Ez az első ilyen kihívás, amellyel az amerikai haditengerészet a hidegháború vége óta szembesült. A kínai haditengerészet kulcsfontosságú eleme annak a kínai kihívásnak, amely az Egyesült Államok régóta fennálló vezető katonai hatalmi státuszát fenyegeti a Csendes-óceán nyugati részén. Kína hadihajói, repülőgépei és fegyverei sokkal modernebbek, mint az 1990-es évek elején voltak, és sok tekintetben összehasonlíthatóak a nyugati haditengerészetekével. A Pentagon szerint napjainkban a kínai haditengerészet nagyrészt modern, többfeladatú egységekből áll, amelyek fejlett hajó-, légi- és tengeralattjáró-ellenes fegyverekkel és érzékelőkkel rendelkeznek. A haditengerészet megállapította, hogy a kínai hadihajók tervezése és anyagminősége sok esetben összehasonlítható az amerikai haditengerészeti egységekkel, és Kína igyekszik behozni lemaradását minden hiányosságot mutató területen.²⁶

A kínai haditengerészet tervezett végső mérete és összetétele nem nyilvános. Az amerikai haditengerészet nyilvánosságra hozza haderőszintű célkitűzését, és rendszeresen közlésezi 30 évre szóló hajóépítési tervét, amely bemutatja az új hajók tervezett beszerzéseit, a meglévő hajók tervezett kivonását és az ebből eredő tervezett haderőszinteket, valamint egy ötéves hajóépítési tervet, amely részletesebben bemutatja a 30 éves hajóépítési terv első öt évét. Az Egyesült Államokkal ellentétben Kína nem tesz közzé haditengerészeti haderőszintű célokat vagy részletes információkat a beszerzési, szolgálatba állítási és ebből kivonási arányokról, valamint az ebből eredő tervezett erőszintekről.²⁷

Ugyanakkor, bár a modernizációs erőfeszítések jelentősen javították a kínai tengeri haderő képességeit, jelenleg úgy értékelik, hogy bizonyos területeken – beleértve a kínai fegyveres erők más részeivel való közös műveleteket, a tengeralattjáró-elhárítást, a nagy távolságra való pontos célzást – korlátolt képességekkel rendelkezik. További problémát

²⁵ CRS Report RL 33153, 4–5.

²⁶ CRS Report RL 33153, 5.

²⁷ O'Rourke, Ronald: *Navy Force Structure and Shipbuilding Plans: Background and Issues for Congress*. [online], 2023. 04. 19. CRS Report RL 32665 Forrás: Congressional Research Service [2023. 12. 02.].

jelent számára a hazai vizektől távol működő hadihajók tengeri utánpótlásának korlátozott kapacitása, a tengerentúli bázisok és támogató létesítmények alacsony száma, az új hajókra szánt nagyszámú személyi állomány kiképzésének szükségessége, a megfelelő képzettséggel és képességekkel rendelkező altisztek hiánya, valamint a közelmúltbeli harci tapasztalatok hiánya. Kína folyamatosan igyekszik ezen gyengeségek csökkentésén vagy leküzdésén. Mindezen korlátok ellenére a kínai haditengerészet mégis elegendő lehet a politikai vezetők számára fontos feladatok végrehajtására. A haditengerészet modernizálása mellett Kína jelentősen növelte parti őrségének méretét és képességeit.²⁸ A Pentagon szerint a kínai parti őrség „a világ legnagyobb tengeri rendfenntartó flottája”. Kína jelentős tengeri milíciát is működtet, amely nagyszámú halászhajót is magában foglal. Kína elsősorban tengeri milíciájára és parti őrségére támaszkodik tengeri követeléseinek érvényesítésében és védelmében a partközeli térségében, a haditengerészet pedig potenciális tartalékerőként működik a nyílt tengeren.²⁹

Az Egyesült Államok és Kína haditengerészeti képességeit néha az amerikai és kínai hajók számának összehasonlításával értékelik. Bár a hajók összlétszáma (vagy a haditengerészet összesített tonnaúrtartalma) viszonylag könnyen kiszámítható, ez egydimenziós mérőszám, amely számos más olyan tényezőt figyelmen kívül hagy, amelyek befolyásolják a haditengerészet képességeit, és azt, hogy ezek a képességek hogyan viszonyulnak a kijelölt feladatokhoz. Ebből következően a kínai és az amerikai haditengerészet hajói összlétszámának összehasonlítása rendkívül problematikus eszköz az amerikai és a kínai haditengerészet relatív képességeinek, valamint e képességek és a két haditengerészet kijelölt feladatai összehasonlításának értékelésére. Ugyanakkor azonban a hajók relatív száma időbeli tendenciáinak vizsgálata némi fényt deríthet arra, hogy az amerikai és a kínai haditengerészeti képességek relatív egyensúlya hogyan változik az idők során.³⁰

1. táblázat: A kínai és az amerikai hadihajók száma 2005–2023

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Nukleáris meghajtású rakétahordozó tengeralattjárók	1	1	1	1	2	2	2	2	3	3	4	4	4	4	4	4	6	6	6
Nukleáris meghajtású támadó tengeralattjárók	6	5	5	5	6	6	5	5	5	5	5	5	5	5	6	6	9	9	6
Dízel-elektromos meghajtású tengeralattjárók	51	50	53	54	54	54	49	48	49	51	53	57	54	57	50	46	56	56	47
Repülőgéphordozók	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2
Cirkálók	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	6	8
Rombolók	21	25	25	29	27	25	26	26	23	24	21	23	21	28	33	32	32	36	42

²⁸ Rick, Joe: Hints of Chinese Naval Procurement Plans in the 2020s. *Diplomat*, 2020. 12. 25. Idézi CRS Report RL 33153, 6–7.

²⁹ CRS Report RL 33153, 7.

³⁰ CRS Report RL 33153, 7.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Fregattok	43	45	47	45	48	49	53	53	52	49	52	52	56	51	54	49	48	45	47
Korvettek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	15	23	23	28	42	49	51	50	50
Rakétás járőrhajók	51	45	41	45	70	85	86	86	85	85	86	86	88	86	86	86	86	84	60
Összesen	173	171	172	179	207	221	221	221	218	226	236	251	252	260	275	274	291	288	268
Kínai parti őrség	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	185	240	248	255	223	224	142
Amerikai hadihajók száma	292	281	281	279	282	285	288	284	287	285	289	271	275	279	286	290	296	294	289

Forrás: CRS Report 33153. 9. Az eredeti táblázat a különböző típusú kínai partra szállító és kételtű támadóhajókat is tartalmazza.

A fenti táblázat a kínai haditengerészet egyes hajótípusainak számát mutatja 2005-től napjainkig, valamint a kínai parti őrség hajóinak számát 2017-től napjainkig, amint azt a Pentagonnak a Kínát érintő katonai és biztonsági fejleményekről szóló éves jelentései bemutatják. Amint látható, a táblázatban szereplő legtöbb kínai hadihajótípus száma növekedett 2005 óta. A növekedésének mintegy 53 százaléka (112 hajóból 59) a rakétákkal felszerelt gyors járőrhajók számának 2009-től kezdődő (9 hajóval történő) és a korvettek számának 2014-től kezdődő (50 hajóval történő) növekedéséből ered. Ezek a legkisebb méretűek a táblázatban szereplő felszíni hadihajók közül. A korvettek számának növekedése a Jiangdao-osztályú (056-os típusú) korvetteknek köszönhető. Az amerikai haditengerészeti hírszerzés szerint Kína harci erőinek jelentős részét a haditengerészet számára nemrégiben épített nagyszámú új korvett és fregatt alkotja. A kínai haditengerészet hajóinak számában 2005 óta a táblázatban látható további növekedés nagy részét a cirkálók és rombolók (29 egység) számának növekedése teszi ki. A táblázat a régebbi és a jobb minőségű, modernebb kínai egységeket nem választja külön egymástól. Fontos szem előtt tartani, hogy a táblázatban szereplő kínai hajótípusok közül sok esetben a hajók között a jobb minőségű, modernebb konstrukciók százalékos aránya az idők során növekedett, még akkor is, ha az adott típusok hajóinak összlétszáma alig változott. Hivatkozásképpen a táblázat az Egyesült Államok haditengerészetének teljes hajószámát is mutatja, és összehasonlítja azt az egyes kínai típusok teljes számával.³¹

Ugyanakkor a kínai adatok nem tartalmaznak bizonyos hajótípusokat, például a segéd- és támogatóhajókat, míg az amerikai hadihajók táblázatban szereplő számai tartalmazzák ezeket, ellenben a járőrhajókat nem. Ezen adatok alapján kijelenthető, hogy 2015-re a kínai haditengerészet hadihajóinak összlétszáma meghaladta az amerikai haditengerészetét. Fontos azonban észlelni a két haditengerészet összetétele közötti különbségeket is. Az amerikai haditengerészet főlényre a repülőgép-hordozók, a nukleáris meghajtású tengeralattjárók, a cirkálók és a rombolók számában mutatkozik meg, míg a kínai haditengerészet az amerikainál több dízel-elektromos meghajtású támadó tengeralattjáróval, valamint fregattal és korvettel rendelkezik.³²

³¹ CRS Report RL 33153, 8–9.

³² CRS Report RL 33153, 8.

Ha a kínai hadihajók összlétszámából levonjuk (a legfeljebb a partközeli vizeken bevethető) rakétás járőrhajók számát, jobban össze tudjuk hasonlítani a szemben álló erőket, bár ez esetben fontos megjegyezni, hogy ezek az egységek jelentős tényezőt jelenthetnek az első szigetláncon belüli műveletekben.

Az amerikai haditengerészet előrejelzése szerint 2020 és 2040 között a táblázatokban szereplő típusokhoz tartozó kínai hajók száma összesen 94 hajóval, azaz mintegy 39 százalékkal fog növekedni, és a növekedés nagy része (a 94-ből 77 egység) a kisebb és nagyobb felszíni hadihajók (39 cirkáló és romboló, 38 fregatt és korvett) számának nagyjából azonos mértékű növekedéséből származik. A ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárók és a nukleáris meghajtású támadó tengeralattjárók száma az előrejelzések szerint 2020 és 2040 között több mint kétszeresére növekszik, míg a dízelüzemű támadó tengeralattjárók száma az előrejelzések szerint szinte változatlan marad. A nagyobb (LHA- és LPD-típusú) kétéltű támadóhajók száma az előrejelzések szerint szintén növekszik, a kisebb (LST-típusú) kétéltű hajók száma pedig csökken, aminek eredményeként a kétéltű hajók teljes száma az előrejelzések szerint enyhén csökken.³³

Hajóelhárító ballisztikus rakéták

Kína két olyan szárazföldi ballisztikusrakéta-típust rendszeresített, amelyek képesek nyílt tengeren tartózkodó felszíni célpontokat nagyobb hatótávolsággal eltalálni. A DF-21D kerek indítóplatformmal rendelkező hajóelhárító ballisztikus rakéta hatótávolsága több mint 810 tengeri mérföld. A másik típus a DF-26, egy ugyancsak kerek indítóplatformmal rendelkező, több robbanófejjel felszerelt közepes hatótávolságú ballisztikus rakéta, ennek maximális hatótávolságát 1620–2160 tengeri mérföldre becsülik. Utóbbi a Pentagon szerint hagyományos és nukleáris robbanófejek gyors cseréjére terveztek, és alkalmas arra, hogy Kína szárazföldi területéről indítva szárazföldi és tengeri célpontok ellen precíziós csapásokat hajtson végre a Csendes-óceán nyugati részén, az Indiai-óceánon és a Dél-kínai-tengeren.³⁴

A korábbi, tesztrepülésekről szóló jelentések szerint 2020 előtt nem próbálták a két rakétatípussal mozgó célpontokat eltalálni a tengeren. Egy 2020. november 14-i sajtójelentés szerint egy 2020. augusztusi dél-kínai teszt során a rakéták sikeresen eltaláltak egy mozgó célhajót a Paracel-szigetektől délre. Egy 2020. december 3-i sajtójelentés szerint Philip Davidson tengernagy, az Egyesült Államok Indiai-Csendes-óceáni Parancsnokságának vezetője megerősítette, hogy a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg sikeresen tesztelt egy hajó elleni ballisztikus rakétát mozgó célpont ellen.³⁵

Megfigyelők komoly aggodalmukat fejezték ki Kína hajóelhárító ballisztikus rakétaival kapcsolatban, mivel ezek széles körű tengeri felderítő és célzórendszerekkel kombinálva lehetővé tennék Peking számára, hogy amerikai vagy szövetséges repülőgép-hordozókat

³³ CRS Report RL 33153, 9–10.

³⁴ Kazianis, Harry: *China's Anti-Access Missile*. [online], 2011. 11. 18. Forrás: The Diplomat [2023. 12. 01.].

³⁵ Huang, Kristin: China's 'Aircraft-Carrier Killer' Missiles Successfully Hit Target Ship in South China Sea, PLA Insider Reveals. *South China Morning Post*, 2020. 11. 14., idézi CRS Report RL 33153, 13.

és más hajókat támadjon a Csendes-óceán nyugati részén. Az amerikai haditengerészetnek korábban nem kellett szembenéznie ilyen jellegű fenyegetéssel.

2022 áprilisában jelentették, hogy Kína valószínűleg kifejlesztett egy új hajóelhárító rakétatípust, YJ–21 jelzéssel, amely elég kicsi ahhoz, hogy beférjen egy felszíni hadihajó függőleges indítócsövébe, és hogy Kína egy 055-ös típusú cirkálóról tesztlövést hajtott végre egy ilyen fegyverrel.³⁶

A jelentések szerint Kína hiperszonikus siklóhajtóműveket fejleszt, amelyek, ha beépítik őket a hajóelhárító rakétákba, megnehezíthetik ezek elfogását. Egy 2023. február 2-i sajtójelentés szerint „ennek végsebessége a hangsebesség tízszerese, a világ egyetlen rakétaelhárító fegyverrendszerével sem lehet elfogni, és halálos csapásokat tud mérni az ellenséges hajókra” – olvasható a Népi Felszabadító Hadsereg Stratégiai Támogató Erők hivatalos Weibo-fiókján [2023. január 30-án] közzétett cikkben.³⁷

A cikket először a kínai tudományos kommunikáció honlapján, a Guangming Online-on tették közzé tavaly, de most először a Népi Felszabadító Hadsereg hivatalos fiókja tette közzé újra – szakértők ezt egyértelműen az Egyesült Államoknak szóló üzenetnek minősítették.³⁸

Hajóelhárító cirkálórakéták

Kína nagy hajóelhárító cirkálórakéta-kapacitással rendelkezik, amelyben orosz és kínai gyártmányok egyaránt szerepelnek, beleértve néhány fejlett és nagy hatótávolságú rakétát, például a kínai gyártmányú YJ–18-at.

Bár a kínai hajóelhárító cirkálórakéták nem mindig kapnak akkora figyelmet a sajtóban, mint a feljebb említett ballisztikus rakéták (amelyek újabb fejlesztésnek számítanak), a megfigyelők mégis aggódnak egyes kínai hajóelhárító cirkálórakéták viszonylag nagy hatótávolsága miatt, és hogy az amerikai haditengerészet nem lép elég gyorsan, hogy saját felszíni hajóit hasonló hatótávolságú fegyverekkel szerelje fel.³⁹

Tengeralattjárók

Kína folyamatosan modernizálta tengeralattjáró-állományát, és ezeknek többsége ma már viszonylag modern kínai és orosz tervek alapján készül. Lehet, hogy Kína legújabb tengeralattjárói minőségileg nem rendelkeznek olyan képességekkel, mint a legújabb orosz tengeralattjárók, de a korábbiakhoz képest, amelyek elavult tervek alapján épültek, az újabb tengeralattjárók sokkal jobb minőséggel bírnak. A Naval War College 2023. augusztusi jelentése a kínai tengeralattjárókról a következőket állapítja meg:

³⁶ Honrada, Gabriel: China's Hypersonic Triad Pressing Down on US. *Asia Times*, 2023. 04. 04., idézi CRS Report RL 33153, 14.

³⁷ Wang, Amber: Chinese Military Announces YJ-21 Missile Abilities in Social Media Post Read as Warning to US Amid Tension in Taiwan Strait. *South China Morning Post*, 2023. 02. 02., idézi CRS Report RL 33153, 14.

³⁸ CRS Report RL 33153, 14.

³⁹ *United States Office of the Secretary of Defense: Annual Report To Congress 2015*. [online], 2015. 04. 07. Forrás: U. S. Department of Defense [2023. 12. 02.] 10.

„Közel 50 évvel az első Type 091-es hadrendbe állítása óta Kína végre a világszínvonalú nukleáris meghajtású tengeralattjárók gyártásának küszöbén áll. A Type 095 meghajtása, csendesítése, érzékelői és fegyverzeti képességei megközelíthetik a továbbfejlesztett orosz Akula-I osztályú nukleáris meghajtású támadó tengeralattjárókat. A Type 095 valószínűleg hibrid meghajtórendszerrel és 12–18 rakétavető csővel lesz felszerelve, amelyek képesek hajóelhárító és szárazföldi célpontokat támadó cirkálórakéták indítására is. A legújabb nukleáris meghajtású ballisztikus rakétahordozó tengeralattjáró-típus, a Type 096 további jelentős fejlesztésekkel fog rendelkezni elődjéhez képest, és a meghajtás, az érzékelők és a fegyverzet terén az orosz Dolgorukij-osztályhoz hasonlíthat, de a csendesség tekintetében inkább a továbbfejlesztett Akula-I-hez hasonlít. Ha ez az elemzés helytálló, a Type 095 és Type 096 bevezetése jelentősen megnövelné a felszín alatti fenyegetést az amerikai hajózás számára.”⁴⁰

A Naval War College 2023. szeptemberi, a kínai tengeralattjáró-ipari bázisról szóló jelentése szerint

„Az elmúlt években Kína haditengerészeti ipara óriási előrelépést tett a Népi Felszabadító Hadsereg Haditengerészetének tengeralattjáró-hadseregének modernizációját támogatva, mind a kutatás-fejlesztés iránti erőteljes elkötelezettség, mind a gyártási infrastruktúra korszerűsítése révén az ország három tengeralattjáró-gyárában. Mindazonáltal Kína tengeralattjáró-ipari bázisa továbbra is meglepő gyengeségektől szenved a meghajtás és a tengeralattjárók csendesítése terén. Az Oroszországgal való szorosabb kapcsolat lehetőséget biztosíthat Kína számára, hogy leküzdje ezeket a tartós technológiai korlátokat azáltal, hogy politikai és gazdasági eszközöket kihasználva hozzáférést szerez Oroszország fennmaradó tengeralattjáró-technológiái titkaihoz.”⁴¹

Kína tengeralattjáróinak többsége nem nukleáris meghajtású. Kis létszámú nukleáris meghajtású támadó tengeralattjáró- és nukleáris meghajtású ballisztikus rakétahordozó tengeralattjáró-flottillát üzemeltet. Ezek száma az elkövetkező években növekedhet, de a haderő valószínűleg továbbra is főként dízel-elektromos meghajtású tengeralattjárókból fog állni. A Pentagon szerint a kínai haditengerészet nagy hangsúlyt fektetett tengeralattjáró-haderejének modernizálására, de haderőstruktúrája továbbra is szerényen növekszik, mivel új technológiák integrálásán és hajógyárainak bővítésén dolgozik. A kínai haditengerészet jelenleg hat nukleáris meghajtású ballisztikus rakéta-hordozó tengeralattjárót, hat nukleáris meghajtású támadó tengeralattjárót és 48 dízel-elektromos meghajtású támadó tengeralattjárót üzemeltet. A tengeralattjáró-állomány várhatóan 2025-re 65 egységre, 2035-re pedig 80 egységre nő, annak ellenére, hogy a tengeralattjáró-építési kapacitás bővítése miatt a régebbi egységek kivonása folyamatban van.⁴²

⁴⁰ Carlson, Christopher P. – Wang, Howard: *A Brief Technical History of PLAN Nuclear Submarines Nuclear Submarines*. China Maritime Studies Institute (CMSI), U.S. Naval War College, 2023. 08. 01., idézi CRS Report RL 33153. 18.

⁴¹ Kirchberger, Sarah: *China's Submarine Industrial Base: State-Led Innovation with Chinese Characteristics State-Led Innovation with Chinese Characteristics*. China Maritime Studies Institute (CMSI), U.S. Naval War College, 2023. 09. 01., idézi CRS Report RL 33153, 18–19.

⁴² CRS Report RL 33153, 19.

Kína legújabb sorozatgyártás alatt álló dízel-elektromos meghajtású támadó tengeralattjárója a Jüan-osztály (Type 039).⁴³ A nukleáris meghajtású támadó tengeralattjárók között a legújabb a Sang-osztály (Type 093),⁴⁴ a nukleáris meghajtású rakétahordozó tengeralattjárók között pedig a Jin-osztály (Type 094).⁴⁵

Repülőgép-hordozók

Kína első repülőgép-hordozója, a *Liaoning* (Type 001), a korábbi ukrán *Varjag* 2012-ben állt szolgálatba.⁴⁶ A 2019 decemberében másodikként szolgálatba álló *Santung* (Type 002) volt az első teljesen saját építésű kínai repülőgép-hordozó.⁴⁷ Mindkét egység merevszárnyú repülőgépek indítására képes, a „síugrósánc”-technikával felszerelve.

A *Liaoning*gal és a *Santung*gal összehasonlítva az amerikai haditengerészet repülőgép-hordozói nagyobbak, nukleáris meghajtásúak, ami jelentősen függetleníti a hajókat – de nem a repülőgépeket – az üzemanyag-utánpótlástól, nagyobb számú repülőgép fedélzetre szállítására és üzemeltetésére képesek, és a merevszárnyú repülőgépeket gőzkatapultok segítségével indítják, ami nagyobb hatótávolságot és terhelhetőséget biztosít ezeknek a repülőgépeknek, mint a síugrósánc-technikával indítottaké. Kína harmadik hordozóját, a *Fujiant* (Type 003) 2022. június 17-én bocsátották vízre, jelenleg az utolsó építési fázisban van. Az amerikai haditengerészet hírszerzése szerint 2024-ben állhat szolgálatba. A hajó várhatóan hagyományos meghajtású lesz, méretét és fedélzeti konfigurációját tekintve közelebb áll majd az amerikai haditengerészet repülőgép-hordozóihoz, és a repülőgépek indítása a síugrósánc helyett katapultokkal történik.⁴⁸

2019 novemberének végén arról számoltak be, hogy a kínai kormány, miközben úgy döntött, hogy folytatja egy negyedik hordozó építését, költségvetési és műszaki megfontolások miatt felfüggesztette az ötödik hordozó építésének tervét, amely nukleáris meghajtású lett volna. Megfigyelők arra számítanak, hogy még eltart egy ideig, amíg Kína jelentős mértékben elsajátítja a hordozóalapú repülőgép-üzemeltetést.⁴⁹

Kína elsődleges hordozóra telepített vadászrepülőgépe a J-15, amely az orosz Szu-33 Flanker repülőgép tervéből származó repülőgép, amely katapultok helyett síugrósánccal felszerelt hordozókról üzemeltethető, de amelyet egyes megfigyelők kritizáltak a hatótávolság és a terhelés korlátozottsága miatt.⁵⁰ 2021. decemberi sajtójelentések szerint Kína kifejlesztette a J-15-ös egy továbbfejlesztett, gőzkatapulttal indítható változatát, amely megszüntethetné ezt a korlátot. Ezenkívül állítólag egy hordozóra telepíthető légi korai előrejelző (AEW) repülőgépet is fejleszt KJ-600 típuszámon, amely hasonló az amerikai haditengerészet hordozóra telepíthető E-2 Hawkeye repülőgépéhez.⁵¹

⁴³ Adatait ld.: *Yuan Type 039A*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].

⁴⁴ Adatait ld.: *Type 093 Shang-class Nuclear Attack Submarine*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].

⁴⁵ Adatait ld.: *Type 094 Jin-class Ballistic Missile Submarine*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].

⁴⁶ Adatait ld.: *Liaoning*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].

⁴⁷ Adatait ld.: *Type 001A Shandong*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].

⁴⁸ CRS Report RL 33153, 26–27.

⁴⁹ CRS Report RL 33153, 26.

⁵⁰ Adatait ld.: *J-15 Flying Shark*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].

⁵¹ CRS Report RL 33153, 29.

Bár a repülőgép-hordozóknak lehet némi értékük Kína számára a Tajvannal kapcsolatos konfliktus forgatókönyveiben, nem tekinthetők kritikus fontosságúnak a kínai műveletek szempontjából, mivel Tajvan a szárazföldi bázisú kínai repülőgépek hatótávolságán belül van. Következésképpen a legtöbb megfigyelő úgy véli, hogy Kína elsősorban azért szerez be repülőgép-hordozókat, mert azok más típusú műveletekben is hasznosak, és hogy demonstrálja Kína státuszát vezető regionális hatalomként és világhatalomként. A kínai repülőgép-hordozókat erőketítő műveletekre lehet használni, különösen olyan forgatókönyvekben, amelyekben nem vesznek részt amerikai erők, valamint egyes külföldi megfigyelők lenyűgözésére vagy megfélemlítésére. A kínai repülőgép-hordozókat humanitárius segítségnyújtási és katasztrófaelhárítási műveletekre, tengeri biztonsági műveletekre (például kalózkodás elleni műveletekre) és nem harcoló személyek evakuálására is be lehet vetni. Politikai szempontból a repülőgép-hordozók különösen értékesek lehetnek a „Kína mint világhatalom” képének kivetítése szempontjából, mivel a repülőgép-hordozókat sokan a világhatalmi státusz szimbólumának tekintik. Az amerikai haditengerészeti és légi erőkkel szemben álló harci helyzetben a kínai repülőgép-hordozók rendkívül sebezhetőek lennének az amerikai hadihajók és repülőgépek támadásaival szemben, de az ilyen támadások végrehajtása a Kínával való konfliktushelyzetben más feladatok végrehajtásától vonhatná el az amerikai erőket.⁵²

Felszíni hadihajók

Kína az 1990-es évek eleje óta számos új, saját gyártású felszíni hadihajóosztályt állított hadrendbe, köztük egy új cirkáló-, több romboló- és fregattosztályt, egy új korvetosztályt és egy új rakétás járőrhajóosztályt.

Ezek az új hajóosztályok a kínai haditengerészet felszíni erőinek jelentős modernizációját mutatják. A Pentagon szerint a kínai haditengerészet továbbra is erőteljes hajóépítési programot folytat a felszíni hadihajók tekintetében. Ezek az eszközök jelentősen korszerűsítik a flotta légvédelmi, hajó- és tengeralattjáró-elhárító képességeit, és kritikus fontosságúak lesznek, mivel a kínai haditengerészet kiterjeszti műveleteit a kínai fegyveres erők szárazföldi légvédelmi rendszereinek hatótávolságán túlra. Az amerikai katonai hírszerzés megállapítása szerint „a múltbeli konstrukciók átadták helyüket a modern, többfeladatú romboló-, fregatt- és korvetosztályok gyártásának, mivel Kína technológiai fejlődése a hadihajó-tervezés területén kezdte megközelíteni, sőt meghaladni a többi modern haditengerészetet”.⁵³

Kína kiépítés alatt álló új cirkálóosztálya a Renhai-osztály (Type 055). Az amerikai haditengerészet hírszerzése szerint az ebbe az osztályba tartozó hajókat két hajógyár építi. Az első Type 055-öt állítólag 2020 januárjában állították szolgálatba, a nyolcadik hajót

⁵² CRS Report RL 33153, 30.

⁵³ Idézi CRS Report RL 33153, 31.

pedig 2023 márciusában.⁵⁴ Egy 2022. januári sajtójelentés szerint az első nyolc hajón kívül még legalább két további hajó építése folyamatban van.⁵⁵

Kína az 1990-es évek eleje óta több új, saját építésű rombolóosztályt állított hadrendbe, amelyek közül a legújabb a Lojang-III (Type 052D) osztály.⁵⁶ A 2021 márciusában megjelent sajtójelentések szerint Kína most helyezi üzembe a Type 052D típus továbbfejlesztett változatát, amelyet nem hivatalosan Type 052DL-nek neveznek, és amely egy meghosszabbított helikopterfedélzetet és egy új radart tartalmaz.⁵⁷

A Lojang-osztályú hajók egy ideje már sorozatgyártásban vannak, egy 2023. március 12-i sajtójelentés szerint a 27. és a 28. egységet vízre bocsátották, és további három egység építése van folyamatban.⁵⁸

Kína saját gyártású fregattjai közül a legújabb a Jiangkai-II (Type 054A) osztály, amelyből 2008 és 2019 között 30 Type 054A állt szolgálatba, és akkoriban nem épültek továbbiak. Egy 2021. augusztusi kínai sajtójelentés azonban azt állította, hogy „Kína állítólag egy újabb Type 054A típusú fregattot épít a Népi Felszabadító Hadsereg Haditengerészete számára, miután az elmúlt hónapokban két új hajót bocsátott vízre ebből az osztályból”. A sajtójelentés megjegyezte, hogy a Jane’s jelentése szerint a közelmúltban bocsátották vízre a Jiangkai-II-osztály 32. egységét.⁵⁹

Kína viszonylag rövid idő alatt nagy számban épített egy új típusú korvetet is, amely a Jiangdao-osztály (Type 056) nevet viseli. Az elsőt 2013-ban helyezték szolgálatba, a típus 72. és egyben utolsó egységét pedig 2021 elején, ami évente átlagosan körülbelül nyolc új hajót jelent. A Pentagon szerint a kínai haditengerészet ezt követően 2021-ben átadta a típus korai változatait, összesen körülbelül 22 hajót a kínai parti őrsgnek, valószínűleg azért, mert az első egységek nem rendelkeztek vontatott szonárral. A megmaradt hajók fel vannak szerelve ezzel az eszközzel, így használhatók a tengeralattjáró-elhárító műveletekben. A Jiangdao-osztályú korvettek számának bővülése jelentős részét teszi ki a kínai haditengerészet teljes hajószáma 2013 óta tartó növekedésének.⁶⁰

⁵⁴ Caldwell, Daniel – Freda, Joseph – Goldstein, Lyle L.: *China Maritime Report No. 5.: China's Dreadnought? The PLA Navy's Type 055 Cruiser and Its Implications for the Future Maritime Security Environment*. [online], 2020. 02. Forrás: U. S. Naval War College [2023. 12. 02.].

⁵⁵ Sutton, H. I.: *Bigger Than A U.S. Navy AEGIS Cruiser: China Is Building More Type-055s*. Naval News, 2022. 01. 12., idézi CRS Report RL 33153, 32.

⁵⁶ *China Military Power: Modernizing a Force to Fight and Win (Report)*. [online], 2019. Forrás: Defense Intelligence Agency. [2023. 12. 02.]. 70.

⁵⁷ *Chinese Navy Commissions Upgraded Variation of the Type 052D Destroyer*. Navy Recognition, 2021. 03. 03., idézi CRS Report RL 33153, 33.

⁵⁸ Ozberk, Tayfun: *China Launches Two More Type 052DL Destroyers In Dalian*. Naval News, 2023. 03. 12., idézi CRS Report RL 33153, 33.

⁵⁹ Liu Xuanzun: *Type 054A Frigate Good Choice to Expand PLA Naval Fleet and Boost Combat Preparedness: Experts*. 2021. 08. 12., idézi CRS Report RL 33153, 34.

⁶⁰ *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China (Report)*. [online], 2022. Forrás: U. S. Department of Defense. [2023. 12. 02.] 53.

Műveletek a honi vizeken kívül, jelenleg működő vagy lehetséges tengerentúli bázisok

Bár a kínai haditengerészet elsősorban Kína honi vizein tevékenykedik, a hajói egyre több műveletet hajtanak végre az országtól távolabb is, többek között a Csendes-óceán nyugati részének tágabb térségében, az Indiai-óceánon és az európai vizeken, beleértve a Földközi- és a Balti-tengert is. A Pentagon szerint a kínai haditengerészet képessége az első szigetláncon túli missziók végrehajtására szerény, de növekszik, ahogy egyre több tapasztalatot szerez a távoli vizeken való működésben, valamint nagyobb és fejlettebb egységeket szerez be. A KNK tapasztalata a nagy hatótávolságú műveletekben elsősorban az Adeni-öbölben folyamatban lévő kalózkodás elleni missziójából származik. Kína 2008 decembere óta folytat kalózkodás elleni műveleteket az Adeni-öbölben több mint 40, folyamatosan egymást váltó egységgel. Ezek a missziók továbbá diplomáciai látogatásokra és kiképzési célokra is használatosak.⁶¹

Kína távoli haditengerészeti műveleteit részben az Adeni-öböl és a Vörös-tenger találkozásánál, Dzsubutiban létesített kínai katonai bázis biztosítja. 2017 augusztusában nyitotta meg hivatalosan a létesítményt, amely az első tengerentúli katonai bázisa lett. Egyes megfigyelők arra számítanak, hogy Kína az elkövetkező években globális utánpótlási hálózat létrehozására törekszik a Föld különböző részein, amelyek a távoli vizeken végrehajtandó tengeri műveletekre irányított kínai hadihajók feltöltését és utánpótlását biztosítják.⁶²

A megfigyelők jelenleg a kambodzsai Thai-öbölben fekvő Ream haditengerészeti támaszponton zajló fejleményeket követik.⁶³ A Védelmi Minisztérium szerint 2022 júniusában egy kínai tisztviselő megerősítette, hogy a kínai fegyveres erők hozzáférhetnek a kambodzsai Ream haditengerészeti bázis egyes részeihez. Egy 2023. július 26-i sajtójelentésben nyilatkozó kambodzsai tisztviselők szerint a tengerparti Sihanoukville városában lévő haditengerészeti bázis felújítási munkálatai majdnem befejeződtek, de amerikai tisztviselők gyanújuknak adtak hangot, hogy a Kína által felújított létesítményt kizárólag a kínai fegyveres erők fogják használni. A gyanú azután merült fel, hogy műholdfelvételek azt mutatták, hogy a helyszínen egy repülőgép-hordozók lehorgonyzására alkalmas nagy mólót építettek. Chhum Socheat, a kambodzsai Nemzetvédelmi Minisztérium szóvivője megerősítette a VOA *Khmernek*, hogy a munkálatok hamarosan befejeződnek, de cáfolta azokat a találgatásokat, hogy Kína arra fogja használni a bázist, hogy kiterjessze befolyását a térségben riválisával, az Egyesült Államokkal szemben. A Ream haditengerészeti bázis építését figyelemmel kíséző BlackSky cég által készített műholdfelvételek 2021 augusztusa és 2023 júliusa között egy nagy kínai haditengerészeti bázis gyors ütemű fejlesztését figyelték meg.⁶⁴

⁶¹ CRS Report RL 33153, 41.

⁶² CRS Report RL 33153, 42.

⁶³ Sun Narin – Han Noy: *Cambodian Ream Naval Base Modernized by China Nears Completion: Defense Ministry*. VOA, July 26, 2023. 07. 23., idézi CRS Report RL 33153, 42.

⁶⁴ CRS Report RL 33153, 42–43.

A 2022 áprilisában nyilvánosságra hozott, Kína és a Salamon-szigetek közötti biztonsági megállapodásról egyes szakértők úgy vélik, hogy végül többek között egy kínai haditengerészeti támaszpont létrehozásához vezethet az országban. A Salamon-szigetek miniszterelnöke kizárta ezt a lehetőséget, mondván, hogy ez „országunkat és népünket potenciális katonai csapások célpontjává tenné”.⁶⁵ 2021 decemberében arról számoltak be, hogy Kína katonai (és haditengerészeti) bázis létrehozására törekszik az Afrika nyugati partján fekvő Egyenlítői-Guinea egyik kikötőjében, ami növelheti Kína képességét arra, hogy haditengerészeti műveleteket hajtson végre az Atlanti-óceánon.⁶⁶ Egy 2023. január 3-i sajtójelentés szerint Kína ismét nyomást gyakorol Argentínára, hogy haditengerészeti támaszpontot létesíthessen a Tierra del Fuego tartománybeli Ushuaiában, ami az antarktiszi térségbe való behatolást jelenthetné Peking számára.⁶⁷

Következtetések

A szerző alapvetően osztja James Holmes és Toshi Yoshihara könyvének⁶⁸ alaptételét, amely szerint több analógia fedezhető fel a Kínai Népköztársaság és az egykori, a Hohenzollern-dinasztia által uralt Német Birodalom között a tengeri nagyhatalmисág tekintetében.

Néhány alapvető tényező hasonlósága azonnal szembetűnik: a mai Kína, az egykori császári Németországhoz hasonlóan, néhány évtized alatt óriási gazdasági növekedést prezentált (bár egymástól némileg eltérő módon), valamint mindkét állam vezető szárazföldi katonai nagyhatalom volt azon a kontinensen, amelyen elhelyezkedett. Mindkettő igyekezett a gazdasági fejlődésből származó bevételeket a tengerentúlon befektetni, és olyan tengeri haderőt kiépíteni, amely nemcsak arra képes, hogy megvédje ezeket a befektetéseket, hanem arra is, hogy egyenrangú versenytársa legyen (sőt, akár túl is szárnyalja) saját korának vezető tengeri hatalmát (a császári Németország esetében ez Nagy-Britannia volt, Kína esetében pedig ma az Egyesült Államok). Ez, legalábbis a flották létszámát tekintve, látszólag sikerült is nekik.

Ugyancsak nagyon hasonlóak azok a hátrányok, amelyekkel a két ország rendelkezik ellenfelekkel szemben. Ezek közül az első földrajzi tényező. Mindkét állam területének nagy része a szárazföld belsejében terül el, tengerpartjuk hossza teljes területük arányában nem túlságosan nagy. Ráadásul (ellenfelekkel szemben) teljesen, vagy szinte teljesen beltengerek mentén húzódik, kijáratai aránylag könnyen blokádnak alá vehetők. Kína esetében tovább rontja a helyzetet, hogy a partjai mentén húzódó beltengerek kijáratainál fekvő országok (Dél-Koreától Indonéziáig) nagyrészt az Egyesült Államok szövetségesei, vagy negatívan (de semmiképpen sem pozitívan) viszonyulnak Pekinghez. A földrajzi tényező nemcsak a kínai haditengerészet művelési képességeit határolja le egy, az Egyesült Államokkal való esetleges konfliktus esetén, hanem rendkívül komoly stratégiai veszélyt is jelent a kínai fegyveres erők egészére nézve. Hiszen az amerikai haditengerészetnek

⁶⁵ CRS Report RL 33153, 43.

⁶⁶ CRS Report RL 33153, 43.

⁶⁷ CRS Report RL 33153, 44.

⁶⁸ Holmes, James – Yoshihara, Toshi (2018): *Red Star over the Pacific. China's Rise and the Challenge to US. Maritime Strategy*. Annapolis: Naval Institute Press.

(az első világháborús Királyi Haditengerészethez hasonlóan) nincs szüksége arra, hogy közeli blokád alá vegye a kínai partokat, hanem a délkelet-ázsiai tengerszorosok lezárásával elvághatja a Perzsa-öböl térségéből Kínába tartó olajszállító hajók útvonalát, ezzel gyakorlatilag elvágva a létfontosságú üzemanyagtól a kínai gazdaságot és haderőt egyaránt. Egy ilyen blokád feltörésére a kínai haditengerészet a szerző véleménye szerint jelenleg nem képes, valamint nem rendelkezik olyan szövetségessel sem, amely számotvető tengeri hatalomnak lenne tekinthető.

A földrajzi tényező tekintetében neuralgikus pont Tajvan (korábban Formosa) szigetének kérdése. A kínai polgárháborúban Csang Kaj-sek vezetésével harcoló Kuomintang-erők 1949-es vereségük után a szigetre menekülve a Kínai Köztársaság legitim kormányának tekintették magukat, a Pekingben székelő kommunista kormányzat azonban lázadó tartományként kezelte (és kezeli azóta is) a szigetet. Az elmúlt évtizedekben több alkalommal került sor kisebb-nagyobb összetűzésekre a Tajvan környéki vizeken és a közeli kisebb szigeteken, azonban a saját képességek hiánya és az Egyesült Államok haditengerészetének nagy erővel való szinte folyamatos jelenléte eddig megakadályozta a pekingi kormányt egy Tajvan elleni invázió végrehajtásában. Napjaink egyik legnehezebben megválaszolható kérdése, hogy a kínai haditengerészet fejlettsége elérte-e már azt a fokot, hogy képes legyen egy ilyen összetettséggű kombinált hadművelet végrehajtására, valamint arra, hogy megvédje az esetleges inváziót végrehajtó erőket a térségben tartózkodó amerikai erőkkel szemben. Feljebb szó esett arról, hogy a kínai haditengerészet jelenleg meglehetősen kihívásokkal küzd a haderőnemek közötti együttműködés terén,⁶⁹ ami pedig egyértelmű feltétele lenne egy ilyen hadművelet sikeres végrehajtásának. Tovább súlyosbítja és bonyolítja a kérdést Tajvan szigetének gazdasági jelentősége, valamint az, hogy a Tajvani-szoros a világ legnagyobb stratégiai jelentőségű hajózási útvonalainak egyike, amelynek kínai ellenőrzése nemcsak az Egyesült Államok és a térség más országai, hanem gyakorlatilag Kína kivételével senkinek sem érdeke, így egy Tajvan elleni invázió akár Kína elszigetelődéséhez is vezethet. Ugyanez igaz arra az esetre is, ha Peking invázió helyett szárazföldről és tengerről indított rakétacsapásokkal próbálná lerombolni a szigetet – ráadásul önsorsrontó lépés lenne, hiszen (a politikai szembenállás ellenére) Tajpej a szárazföldi Kína legnagyobb ellátója a csúcstechnikához kapcsolódó anyagok és eszközök (például félvezetők, chippek) tekintetében. Ezek nélkül a kínai gazdaság és a fegyveres erők (beleértve a haditengerészetet is) aligha lennének képesek megfelelően működni.

Részben a földrajzi tényezőtől adódóan, további érdekes hasonlóságok fedezhetők fel az egykori császári Németországnak és a Kínai Népköztársaságnak a tengeri uralomra vonatkozó hadelméleti hozzáállásában. A Nagy Frigyes, Dietrich Heinrich von Bülow, illetve Clausewitz munkásságán alapuló porosz-német hadelmélet olyan alapvető általános koncepciókat fogalmazott meg a taktika és a stratégia területén egyaránt, amelyeket a mai napig oktatnak a katonai akadémiákon, és alkalmaznak a fegyveres konfliktusokban. Azonban ezek egytől egyig a szárazföldi hadviselésre vonatkoznak, és figyelmen kívül hagyják a tengeri hadviselés sajátosságait. Clausewitz magnum opusában, *A háborúról*ban egyetlen szó sem esik haditengerészetről, tengeri hadviselésről vagy a tengeri uralomról.

⁶⁹ CRS Report RL 33153, 4–5.

A német tiszteket (a tengerésztiszteket is) ezen elvek szerint képezték. Még a Császári Haditengerészet létrehozója, Alfred von Tirpitz tengernagy is, aki talán a legjobban ismerte a tengeri uralom teoretikusainak munkásságát (az amerikai Alfred Thayer Mahan művét⁷⁰ ő fordította németre), elsősorban csupán átvette Clausewitz modelljét, és ezt igyekezett a tengeren alkalmazni. Mahan nézetei egyes források szerint⁷¹ nagy hatással voltak a kínai haditengerészet mai vezetőire, akik a fejlesztéseket irányítják. Azonban nehéz megmondani, és további kutatásokat igényel annak megállapítása, mennyire ellensúlyozza ez az ókorig (Szun-ce) visszavezethető hagyományos kínai hadelméletet, amely ugyancsak figyelmen kívül hagyja a tengeri uralom kérdését.

Ez továbbvezet egy újabb tényezőhöz, a vezetés kérdéséhez. A Német Birodalommal való analógiák itt is észrevehetőek. Mindkét ország hadvezetésében a szárazföldi haderő volt domináns, amelynek stratégiai céljai békeidőben és háborúban egyaránt sokkal meghatározóbbak voltak mind a közvélemény, mind a vezetés számára. Ezen nem változtatott II. Vilmos császár haditengerészet iránti elkötelezettsége sem. A jelenkori Kínában pedig nem tudunk egyetlen olyan vezetőről sem, aki ilyen mértékben támogatná a haditengerészet fejlesztését, sőt a Népi Felszabadító Hadsereg Haditengerészetét egészen 1988-ig olyan parancsnokok irányították, akik korábban a szárazföldi erők tisztjei voltak. Emellett a kínai történelemben már láthatunk példát arra is, hogy teljesen „hátra fordítottak” a tengernek, és leépítették tengeri haderejüket. Egy ilyen centralizált, diktatórikus birodalomban valóban csak a legfelsőbb vezetés akaratán múlik a haditengerészet sorsa.

Ugyancsak nehéz megállapítani, mi lehet a bemutatott jelentős volumenű kínai haditengerészeti fejlesztések stratégiai célja. A lehetséges műveletek közül a szerző véleménye szerint a jelenlegi kínai haditengerészet képes lehet a kínai partok védelmére ellenséges invázióval szemben és a kínai partok menti hajózás védelmére, valamint békeidőben tett látogatásokkal és demonstrációkkal Kína diplomáciai érdekeinek védelmére és elősegítésére. Kétséges, hogy képes lehet-e egy Tajvan elleni sikeres invázió végrehajtására, és az ebben részt vevő csapatok védelmére a térségbeli amerikai (és esetleg szövetséges) erőkkel szemben, illetve hogy milyen mértékben tudná veszélyeztetni ezek hajózását. Valószínűleg nem lenne képes egy, az Egyesült Államokkal való konfliktus esetén a nyílt tengeren stratégiai győzelmet aratni az amerikai haditengerészet felett, ebből következően valószínűleg nem lenne képes a délkelet-ázsiai szorosok blokádjának áttörésére, a perzsa-öbölbeli hajózási útvonalai védelmére és a tengerentúli bázisai megtartására sem.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Caldwell, Daniel – Freda, Joseph – Goldstein, Lyle L.: *China Maritime Report No. 5.: China's Dreadnought? The PLA Navy's Type 055 Cruiser and Its Implications for the Future Maritime Security Environment*. [online], 2020. 02. Forrás: U. S. Naval War College [2023. 12. 02.].

China Military Power: Modernizing a Force to Fight and Win (Report). [online], 2019. Forrás: Defense Intelligence Agency. [2023. 12. 02.].

⁷⁰ Mahan, Alfred T.: *The Influence of Sea Power upon History*. Először 1890-ben jelent meg.

⁷¹ Holmes–Yoshihara 2018.

- China's Navy 2007*. [online], 2007. Washington: Office of Naval Intelligence, Forrás: Intelligence Resource Program, Federation of American Scientists [2023. 10. 22.].
- Cole, Bernard D. (2001): *The Great Wall at Sea*. Annapolis: Naval Institute Press.
- Fairbank, John K. szerk. (1978): *The Cambridge History of China. Vol. 11, Late Ch'ing, 1800–1911. Part 2*. Cambridge University Press. Online: <https://doi.org/10.1017/CHOL9780521214476>
- Graff, David A. – Higham, Robin szerk. (2012): *A Military History of China*. University Press of Kentucky.
- Holmes, James – Yoshihara, Toshi (2018): *Red Star over the Pacific. China's Rise and the Challenge to US Maritime Strategy*. Annapolis: Naval Institute Press.
- J-15 Flying Shark*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].
- Jung, Chang (2013): *The Concubine Who Launched Modern China: Empress Dowager Cixi*. New York: Anchor Books.
- Kazianis, Harry: *China's Anti-Access Missile*. [online], 2011. 11. 18. Forrás: The Diplomat [2023. 12.01.].
- Liaoning*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].
- Military and Security Developments Involving the People's Republic of China (Report)*. [online], 2022. Forrás: U. S. Department of Defense. [2023. 12. 02.].
- Needham, Joseph (1986): *Science and Civilization in China: Volume 4, Physics and Physical Technology, Part 3. Civil Engineering and Nautics*. Tajpej: Caves Books.
- New York Times: *Chinese Cruiser Welcomed To Port. First Ship Flying the Yellow Dragon Flag to Anchor in American Waters*. [online], 1911. 09. 12. Forrás: New York Times [2023. 10.08.].
- O'Rourke, Ronald: *China Naval Modernization: Implications for US Navy Capabilities – Background and Issues for Congress*. [online], 2023. 10. 19. CRS Report RL33153. Forrás: Federation of American Scientists. [2023. 12. 02.].
- O'Rourke, Ronald: *Navy Force Structure and Shipbuilding Plans: Background and Issues for Congress*. [online], 2023. 04. 19. CRS Report RL32665 Forrás: Congressional Research Service [2023. 12. 02.].
- Paul, Pritha: *US vs. China Military Strength: Comparing Defense Capabilities*. [online], 2019. 05. 03. Forrás: International Business Times [2023. 10. 19.].
- Peattie, Mark R. – Evans, David C. (1997): *Kaigun: Strategy, Tactics, and Technology in the Imperial Japanese Navy*. Annapolis: Naval Institute Press.
- Pike, John: *People's Liberation Army Navy – History*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 10. 19.].
- Polonyi Péter (1988): *Kína története*. Budapest: Kozmosz Könyvek.
- Spence, Jonathan D. (1991): *The Search for Modern China*. New York: Norton, 1991.
- Type 001A Shandong*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].
- Type 093 Shang-class Nuclear Attack Submarine*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].
- Type 094 Jin-class Ballistic Missile Submarine*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].
- United States Office of the Secretary of Defense: Annual Report To Congress 2015*. [online], 2015. 04. 07. Forrás: U. S. Department of Defense [2023. 12. 02.].
- Yuan Type 039A*. [online]. Forrás: globalsecurity.org [2023. 12. 02.].